
RAZVOJ DJETETA OD ČETVRTE DO PETE GODINE ŽIVOTA

Četverogodišnje dijete prolazi prilično burnu razvojnu fazu. Ono nerijetko prelazi dopuštene granice na mnogim područjima ponašanja. Primjerice, udara rukama i nogama, baca kamenje, razbija, bježi, bezrazložno se smije, ima ispade bijesa. Na zahtjeve odraslih često reagira prkosno i drsko. Govor četverogodišnjaka ponekad šokira zbog prostota i "zahodskog" rječnika. Brojalice i izmišljanje pjesmica s prostim riječima pravi su užitak djetetu ove dobi; ono ih namjerno, uza smijeh koristi. I u svojim maštanjima dijete često prelazi granice. Pojavljuju se izmišljeni prijatelji, izmišljaju se nevjerojatne priče; dijete često istinski vjeruje u plodove svoje mašte.

Potreba za samostalnošću i neovisnošću koja se pokazala kao inat i negativizam postupno opada i javlja se u novom obliku, kao potreba za preuzimanjem inicijative. U dobi od oko četiri i pol godine dijete kao da se polako počinje "smještati" u dopuštene granice. To je još uvijek doba neizvjesnosti, nesigurnosti, provjeravanja. Dijete pokušava shvatiti što je pravo, a što izmišljeno, iako mu to još stvara probleme.

Jača unutrašnja motivacija. Uz manju pomoć odrasloga dovršava započeto. Ako počne graditi kuću, to će na kraju i biti kuća, dok je to kad je imalo četiri godine mogla postati tvrđava, pa kamion, pa benzinska crpka. U ovoj dobi dijete je velik ispitivač i diskutant te na verbalnom planu pokazuje kako je steklo već mnogo iskustva i znanja, i kako razmišlja. Zanima ga i druga strana slike, što je izvana, a što iznutra i dr.. Jača želja za realnošću. Razgovara o smrti bez uzbuđenja jer smrt ne shvaća kao odrasli. Vidljiva je bolja kontrola i usavršavanje mnogih vještina. Igra je manje divlja, dijete bolje podnosi frustracije, bolje crta, pokazuje prvi interes za slova i brojke.

Oko pet godina učvršćuje se spolni identitet: djevojčice znaju da su žensko, a dječaci da su muško. Za neku djecu to je doba dostizanja ostale djece, osobito za dječake koji su bili spori u razvoju motorike i govora, a često je to doba ubrzanih intelektualnih razvoja. Ovo sređivanje i učvršćivanje vlastitih sposobnosti bit će s pet godina okrunjeno izraženijom ravnotežom, sigurnošću i prijateljskim stavom prema okolini.

MOTORIČKI RAZVOJ

Ovo doba za dijete je doba bujanja i osvajanja prostora u kojem se kreće. Ono je stalno u pokretu i zbog viška energije ima veliku potrebu za hodanjem, trčanjem, penjanjem...

Djeca s četiri godine i dalje usavršavaju svoje motoričke sposobnosti, sve su spretniji te su spremni za učenje svih osnovnih oblika kretanja poput – puzanja, provlačenja, prelaženja, spuštanja, penjanja, guranja, povlačenja – obrazaca kretanja koji predstavljaju osnovu za pravilno kretanje. Nemojte propustiti da se vaše dijete ne okuša i usavrši u svim ovim kretanjima!

Djeci u vrtićkoj dobi treba omogućiti što više tjelesnih aktivnosti koje iz dana u dan trebaju biti raznovrsne. I sami roditelji mogu puno doprinijeti motoričkom razvoju svog djeteta. Tako jedan dan u šetnju valja uzeti bicikl, idući dan dijete povesti na penjanje, slijedeći se dan dodavati s loptom, pa igrati badminton ili tenis.

KARAKTERISTIKE:

Pokreti održavanja ravnoteže:

- Stoji sakupljenih nogu
- Stoji na dominantnoj nozi 3-5 sekundi
- Održava ravnotežu na gredi
- Sjedi prekriženih nogu

Kretanje:

- Hoda ravno prema cilju i održava ritam u hodu
- Hoda sigurno naprijed, nazad, postrance, na prstima
- Hoda po kružnoj liniji
- Uspinje se i silazi dugačkim stubama izmjenjujući nogu
- Prekoračuje prepreku visoku 30cm
- Trči na prstima s nagibom gornjeg dijela tijela prema naprijed
- Poskakuje na 1 nozi
- Skače s mjesta u dalj
- Penje se na ljestve i sve vrste penjalica
- Baca jednom rukom, preko glave, u cilj udaljen 2m

Fina motorika:

- Pravilno drži olovku
- Precrtava po modelu kvadrat (4g), trokut (5g)
- Crta prve predmete i prva tiskana slova
- Crtež ima formu i značenje
- Crta prepoznatljivog čovjeka (glava, noge, ruke, trup)

SPOZNAJNI RAZVOJ

Spoznavanje vanjskog svijeta i dalje je opažajno: prepoznavanje senzornih kvaliteta baratanjem, promatranjem, slušanjem, doživljavanjem okusa, mirisa, boje, tekstura... Ovo je period povećane radoznalosti za okolinu. Razumijevanje svijeta određeno je onim što dijete vidi. Poboljšava se kontrola pažnje i njezino planirano usmjerenje.

KARAKTERISTIKE:

- Uočava funkciju predmeta i definira je
- Stvara nadredene i podređene pojmove za predmete i bića iz okoline
- Svrstava na osnovi jednog svojstva
- Izdvaja što ne pripada skupu
- Mogućnost razumijevanja rada i zanimanja ljudi
- Mogućnost razumijevanja događaja u prirodi
- Rastavlja cjelinu na dijelove i uspoređuje ih
- Razlikuje i imenuje osnovne boje, prepoznaće većinu ostalih
- Uspoređuje veće-manje-jednako; dulje-kraće; deblje-tane
- Imenuje kvadrat, trokut, krug
- Razlikuje prostorne odnose: naprijed, natrag, iza, između, iznad, ispod, na dnu, na vrhu
- Određuje doba dana, još uvjek miješa sutra i jučer
- Broji uz pravilno pokazivanje 4 ili 5 predmeta
- Ispravno reagira na nalog koji uključuje tri aktivnosti

OSIGURAVANJE RAZVOJA INICIJATIVE

- Davati slobodu za istraživanje i eksperimentiranje, omogućivati aktivnosti koje dijete preuzima na vlastitu inicijativu (uz poduzimanje mjera opreza)
- Uzimanje u obzir dječje inicijative očituje se i u odgovaranju odrasloga na dječja pitanja, zajedničkom čuđenju, partnerstvu u igri

OMOGUĆIVANJE INTELEKTUALNOG RAZVOJA

- Omogućiti djetetu stvaranje perceptivnih predodžbi svim senzornim putevima. Važno je djetetu omogućiti igru "konkretnim" materijalima i predmetima za stvaranje pojmovima (količine, odnosa). Igra materijalom: zrnca, plodovi, kamenčići – za pravljenje hrpica, razdvajanje, skupljanje u "stupove", slaganje, redanje (pojam broja, količine, težine...); štapići, krugovi, pločice nejednakne veličine – za slaganje po redoslijedu, boji (relacije: veći, manji); voda i pjesak za mjerjenje, pretakanje, punjenje, vaganje (odnosi količine, mase, volumena).

SOCIO-EMOCIONALNI RAZVOJ

Dijete u ovom razdoblju i dalje uči prepoznavati i izražavati svoje emocije. Činit će to na različite načine – razgovorom, vikom, pokretima, crtežom... Važno je znati prepoznati i prihvati emociju, svoju i od drugih, jer na taj način neće doći do nagomilanih osjećaja koji se mogu pretvoriti u destruktivno ponašanje (prema sebi ili prema drugima), ili pak dovesti do povlačenja u osamljenost. Upravo su roditelji ti koji će djetetu pomoći da prepozna i izrazi emociju.

Za psihičko zdravlje vrlo je važno koristiti emocije. Nije dobro da djeca (kao ni odrasli) potiskuju i susprežu radost, tugu, strah ili ljutnju, što roditelji ili drugi odrasli svojim primjedbama zapravo vrlo često nesvesno traže od djece. Tako ćemo često čuti da se osobito muškoj djeci govori da ne plaču jer 'Tko je video da dečki plaču! Plaću samo djevojčice!' ili 'Dečki ne plaču, oni su jaki!'. Djevojčicama će se pak reći: 'Baš si ružna kad se tako ljutiš!' Često ne razmišljamo da takvim rečenicama kod djeteta možemo stvoriti veliku konfuziju u prepoznavanju i izražavanju emocija. Može doći i do zamjene emocija. Naime, da bi zadovoljilo roditelja dijete počinje određenu emociju zamjenjivati drugom, na primjer, tugu bijesom, što onda stvara dugoročne posljedice.

OMOGUĆIVANJE RAZVOJA VLASTITE EFIKASNOSTI – KOMPETENTNOST

Djetetu treba omogućiti doživljaj uspjeha u onome što poduzima: iz uvida da je nešto postiglo svojim vlastitim zalaganjem bez tuđe pomoći, i iz pohvale odraslog.

- Odrasli treba nastojati što više naglasiti "unutarnji osjećaj uspjeha", pitati dijete: "Što ti misliš, je li to dobro?"
- Treba umanjiti važnost pohvale, posebice u djevojčica jer one postaju previše ovisne o mišljenju drugih i doživljavaju uspjeh samo iz vanjskih pohvala, bez pravog unutarnjega doživljaja.
- Osigurati prostor i vrijeme za kretanje, trčanje, penjanje (sprave, penjalice, različiti poligoni i što veći repertoar igara u kojima se usavršavaju osnovni oblici kretanja). Djeca još nisu spremna za natjecanje. Uspjehe treba "odmjeravati" individualno – koliko je nešto bolje nego prošli put.
- Stvarati naviku u djeteta da razmisli prije nego što reagira: da zastane, da suspregne odgovor/akciju koja mu se prva javi, da najprije procijeni je li to točno/prikladno.

POTICANJE MAŠTOVITOSTI I KREATIVNOSTI

- Poticati maštovitost i kreativnost u igri davanjem ideja za variranje, traženjem da se zamišlja kako još, što bi kad bi i dr.. Važno je pritom pomoći djetetu u određivanju granice između stvarnosti i mašte (pomaže vremenska ili prostorna granica, primjerice stvarna zemlja – zemlja mašte, kad pozvonim – izmišljamo i sl.).

OSIGURANJE RAZVOJA KONTROLE EMOCIJA

- Omogućivati djetetu da izražava i prepoznae svoje emocije.
- Omogućivati da verbalno izrazi što osjeća, kako se osjeća.
- Omogućivati da nađe alternativna rješenja za izražavanje svojih emocija.
- Koristiti se socijalnim igram – jasno postavljanje granica prihvatljivoga i neprihvatljivog ponašanja i objašnjenje zašto na djetetu razumljiv način.

POTICANJE SIMBOLIČKE IGRE

- Poticati igre pretvaranja omogućivanjem djeci da uoče raznolikosti radnji odraslih u svakodnevnome životu i situacijama (posjeti, susreti, promatranja...)
 - Omogućiti raznolike i nove, nestereotipne uloge u igri, uz veliko bogatstvo materijala za igru.
-

RAZVOJ GOVORA

Dijete u dobi od četiri do pet godina u spontanom govoru koristi višečlane rečenice sa svim vrstama riječi koje su većinom gramatički pravilne. Djetetov vokabular se širi. Pita za objašnjenje značenja nepoznatih riječi. Oko 4. godine trebao bi biti usvojen pravilan izgovor svih glasova, osim glasa R, te je djetetov govor razumljiv i široj okolini. Može samostalno prepričati dužu priču ili poznati događaj. Odgovara na pitanja „Koliko? Kako?“ Razumije duže i složene rečenice. Razumije i slijed događaja („prvo ćemo... a onda .“)Dijete samostalno broji do 10.

Tijekom četvrte godine sve se više uočava temeljno obilježje govora koje ga prati od početka , a to je njegova kreativnost. Uočavamo mnoštvo novih riječi, ali i neologizama (izvedenica kojima ispunja praznine u jezičnom znanju) npr. Ijuljanje na njihaljci postaje njihaljkanje, građenje kockama postaje kockanje, crtanje kredom kredanje, kada bijelo svjetlo svjetluca kažu da bjeluca... Svako dijete u tom razdoblju ima svoje bisere.

KARAKTERISTIKE

- priča duge priče
- odgovara adekvatno na pitanja koliko, kako...
- pita za značenje riječi
- mehanički broji do 10, s pokazivanjem do 5
- koristi rečenicu od 4 do 6 riječi
- koristi sve vrste riječi gramatički pravilno

- identificira dijelove koji nedostaju
- imenuje krug i trokut
- koriste sve vrste riječi i proširuju njihovo značenje
- vrlo kompetentno komuniciraju sa svojim okolinom, pitaju, izvješćuju
- govore i kad ih nitko ne sluša – dok se igraju govorom prate radnju – tzv. egocentrični govor
- izgovor glasova sazrijeva, mnoge teške glasove još uvek zamjenjuje jednostavnijim, no sve je razgovjetniji cjelokupan iskaz

KOD DJETETA OD ČETIRI GODINE PROVJERITE :

- je li gramatika njegova govora slična gramatici okoline
- ponavlja li tri broja
- može li verbalno izvijestiti o nečemu što se dogodilo
- protestira li kada kažete neku netočnost
- postavlja li pitanja koristeći zamjenice tko, što, zašto, gdje
- izgovara li sve glasove koji su navedeni kod trogodišnjaka uz postupno “buđenje” glasova s, z, c, i blago umekšavanje glasova š, ž, č, dž, č, đ, + lj

POTICANJE RAZVOJA “PREDČITALAČKIH” AKTIVNOSTI

- Razvijati i vježbati glasovnu osjetljivost.
- Razvijati razumijevanje prijenosa izgovorenoga u pisani formu.
- Razvijati poznавanje karakteristika pisanog teksta.
- Omogućiti aktivnu upotrebu govora. Pažljivim slušanjem podržavati i omogućivati djeci verbalno izraziti svoje osjećaje, potrebe, mišljenje i pitanja. Dati uvek primjereno i djetetu razumljiv odgovor.
- Pružiti ispravan govorni model.
- Koristiti se govornim igrami u svrhu slušne diskriminacije glasova, bogaćenja rječnika i rečenice.
- Slušati, ponavljati i učiti pjesmice i brojalice, sa što više pratnje pokretom. Postavljati jednostavne pitalice i zagonetke koje dijete u toj dobi osobito voli.

Potičite razvoj slušanja, razumijevanje jezika i govornu produkciju ulazeći u svakodnevne i duge interakcije sa svojim djetetom od najranije dobi.

- Budite pravilan govorni uzor – govorite polagano i izražajno.
- Imenujte sve čime je dijete okruženo, opisujte radnje dok ih obavljate s djetetom.
- Igrajte se i bez igračaka: trčite, skačite, ljudljajte se, kotrljajte se, škakljajte se...
- Uključite dijete u svoje dnevne aktivnosti.
- Slušajte sa zanimanjem sve što vam dijete govoriti.
- Ne ispravljajte i ne posramljujte dijete, krivo izgovorenu riječ ponovite jasno u izmijenjenom kontekstu.

- Ne opominjite dijete da treba govoriti sporije, tečnije ili brže, budite strpljivi.
- Nadograđivati i proširivati djetetovu rečenicu korisno je, ali nemojte završavati umjesto njega.
- Ako ne razumijete dijete budite iskreni, ono vam može pokazati ili ponoviti što želi.
- Prepričavajte nedavne događaje.
- Postavljajte pitanja, potičite dijete da i ono pita.
- S djetetom u krilu čitajte priče.
- Pažljivo birajte crtiće, filmove, kompjutorske igrice.
- Često govorite brojalice i pjesmice.
- Napišite slikovnu poruku svome djetetu kada nekamo odlazite

SAVJETI ZA RAZVOJ DJETETOVIH SPOSOBNOSTI

- Potaknite kompleksniji govor i razgovor. Sa strpljenjem saslušajte dijete i odgovorite mu, objasnite koncepte i događanja oko njega, postavljajte pitanja
- Potkrijepite dječje postavljanje pitanja, uvijek odgovorom i pažnjom
- Crtajte dječaka/djevojčicu sa djetetom, pomozite mu da širi kompleksnost svog crteža
- Igrajte se igara brojanja i prebrojavanja, uvedite koncept manje- više
- Pokazujte brojeve i slova djetetu i imenujte ih u slikovnicama, pišite ih na papiru, ohrabrujte dijete da ponavlja za Vama
- Pišite dječje ime i pokazujte djetetu i imenujte sva slova u imenu
- Učite i ohrabrujte dijete da se samo oblači, pere ruke i zube
- Igrajte se nizanja perlica, sitnijih makarona
- Sjeckajte oblike i lijepite ih sa djetetom (igra kolažem)
- Igrajte se zakopčavanja i otkopčavanja dugmadi, kao vježbice za finu motoriku
- Ohrabrujte i potkrepljujte dijete da postavlja pitanja sa «Što, gdje, kada, tko»
- Dajte djetetu što više prilika da se igra sa drugom djecom
- Igrajte se strukturiranih igara na ploči, kockicama, karticama i pravilima (Npr. «Čovječe, ne ljuti se», «Memorije», «domino», itd.)
- Potaknite kreativnu igru sa različitim materijalima
- Radite na ličnim informacijama da Vaše dijete zna odgovor na sva pitanja (ime, prezime, imena roditelja, broj telefona, adresa...)
- Tražite da Vam dijete opiše predmete i radnje u okolini
- Upoznajte dijete sa konceptom vremena: danas, jučer, sutra, ujutro, navečer...
- Učite dijete da pospremi svoje igračke, kutak, sobu
- Zahtijevajte da dijete pospremi za sobom poslije igre ili aktivnosti
- Organizirajte igračke po kategorijama (slikovnice sa slikovnicama, autići sa autićima; sve ima svoje mjesto)

Vaša psihologinja, Irena Križanec

LITERATURA:

Starc i sur. [2004]. OSOBINE I PSIHOLOŠKI UVJETI RAZVOJA DJETETA PREDŠKOLSKE DOBI, priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi